

GİRİŞ

KUIR EKOLOJİLERİN SOYAĞACI

CATRIONA MORTIMER-SANDILANDS
BRUCE ERICKSON

GİRİŞ: BROKEBACK DAĞI'NDA KUIR EKOLOJİ

Ang Lee'nin Oscar Ödüllü filmi *Brokeback Mountain*'ın ünlü bir sahnesinde,¹ 1963 yazında Joe Aguirre'nin otlatma mevsimi boyunca koyunlarını gütmek ve korumak için işe aldığı Ennis Del Mar ve Jack Twist karakterleri, Güney Dakota ve Wyoming'de Big Horn Dağları'ndaki kamplarında ateşin etrafında viskiyi biraz fazla kaçırmıştır. Sahnenin ortasına doğru Ennis sarhoş bir şekilde çadırın dışında, sönmekte olan ateşin yanında uyumakta ısrar eder ama gece yarısı Jack, Ennis'i çadırın içine çağırır, o da yalpalayarak içeri girer. Parlak bir dolunay bulutların üzerinde süzülürken, Jack uyuyan Ennis'in kolunu kaldırıp altına sokulur; Ennis uyanır ve sertçe sarsılarak geri çekilir ama Jack ceketinden yakalar. Jack, geçmek bilmeyen bir saniye boyunca Ennis'in gözlerine bakar ve göz göze gelirler. Hızlı, şiddetli seks yaparlar ve cinsel ilişki sonrası bir sigaraya bile vakitleri kalmadan sahne aniden ertesi sabaha geçer; Ennis bariz bir akşamdan kalma hâliyle çadırdan sürünerek çıkar, tüfeğini doldurur ve hiç konuşmadan kamp alanını terk eder. Jack'le o günün ilerleyen saatlerinde konuşur. Tüfeği hâlâ elindedir, yanına oturup şöyle der: "Orada yaptığımız tek seferlik bir şeydi." Jack şöyle yanıt verir: "Bu bizden başka kimseyi ilgilendirmez." Ennis ısrar eder: "Değişik [kuir] olmadığımı biliyorsun." Jack de aynı fikirdedir: "Ben de değilim." Ama o akşam, hoş aydınlık bir çadırın içinde, şefkatle öpüşürler ve birbirlerinin bedenlerinde gözle görülür bir şekilde rahatlarlar: Kuir olmayabilirler ama adı başka olan bir gül de açıkçası hoş kokar.

Brokeback Mountain'de yoruma değer çok şey olmasına, özellikle her iki erkeğin geliştirdiği heteroseksüel ilişkiler ile sonraki yirmi yıl boyunca çiftin periyodik olarak sürdürdüğü derin romantik ve sonunda trajik, Jack'in ifadesiyle, "yüksek irti-

1. Bu girişin bazı bölümlerinin ilk versiyonları, daha önce Mortimer-Sandilands'te (2005) yer aldı. *Brokeback Mountain* 2006'da "En İyi Yönetmen", "En İyi Uyarlama" ve "En İyi Müzik" dallarında Oscar Ödülleri kazandı. Film, E. Annie Proulx'ın *Close Range*'da (1999) yer alan "Brokeback Mountain" başlıklı kısa öyküsüne dayanır [bkz. Proulx, Annie. (2006). *Brokeback Dağı*, çev. Sabri Gürses, Dost Körpe, Everest Yayınları].

fada sevişme” arasındaki karşıtlığa rağmen, kuir ekolojiler üzerine yazılardan oluşan bu derlemeye bu sahneyle başlıyoruz çünkü bu sahne LGBTQ (lezbiyen/gey/biseksüel/trans/kuir) ile çevre siyasetinin (her ikisi de geniş anlamda tanımlanıyor) kesiştiği üç önemli kavşak olduğunda dramatik bir şekilde sergiler.² İlk olarak hem Jack’in hem Ennis’in kendine “kuir” demek istememesi, süregiden bir anlatı stratejisinin parçasıdır; bu anlatıyla film her iki erkeği gey erkek kimliğinin kentsel, kadınısı –Judith Halberstam’ın “metronormatif” dediği– ifadelerinden uzaklaştırır (2005: 36). Jack ve Ennis kovboydur; silahları ve atları ile tanınırlar; kaliteli kırmızı şarapla beyaz fasulyeli güveç yemek yerine fırında fasulye yer, viskiyi şişeden içerler. Ennis “değişik değilim” dediğinde, onun şu *türden* bir değişik olmadığını kastettiğini anlıyoruz: çıtkırıldım, duyarlı, kadınısı, kelimenin tam anlamıyla “gey”. O, hasbelkader tutkulu seks yapan ve neredeyse eşit derecede sert bir rodeo kralına âşık olan sıradan, beyaz, işçi sınıfından, erkeksi/erkek bir çiftlik işçisidir.³ Bunda değişik olan bir şey yok; gerçekten de kahramanların erkek kimlikleri hem bu sahnede hem de filmin tamamında defalarca teyit edilir ve seks, bir grup kentli gey arasında olduğu gibi izcilerle dolu bir kampta da hoş karşılanacak –olasılıkla *daha fazla* hoş karşılanacak– derin, homososyal bir yakınlığın parçası olarak neredeyse *doğal bir şekilde* gelişir.

Her ne kadar film üzerine çok fazla yorum yapılsa ve siyaset basit olmasa da⁴ şu noktayı vurguluyoruz: Ennis ve Jack’in bu kırsal-erkeksi tarzda sunulması, aralarındaki çekim ve aşk 20. yüzyılın çoğunda “doğadışı” ya da “yoz” cinsellik olarak sunulan şeyden tamamen ayrı ve farklı olarak okunabildiği ölçüde, ilişkilerini “doğallaştırma” etkisi yaratır. Bu konuya birazdan döneceğiz; burada popüler bir izleyici kitlesi için Ennis ve Jack’in trajik aşkına duyulan sempati ve özdeşleşmenin; öykünün hemcins aşkını ve arzusunu, gey kimliğinden etkili bir şekilde ayırıştırmasına dayandığını vurguluyoruz; Ennis doğal-erkeksi, kırsal, babayiğit olarak sunulur; onun karşısında Jack, tarihsel ve süregelen *sapıklık* söylemlerini aklı getirir. Aşağıda önereceğimiz gibi bu söylemler, kuir ile ekoloji siyaseti arasında önemli bir sohbet konusudur çünkü doğa anlayışlarının cinsellik söylemlerini, seks anlayışlarının

2. Günlük kullanımda bu kısaltmanın çeşitli versiyonları vardır “-GLBT”, “LGBTQ” vb. Bu kitapta her yazarın bireysel tercihini koruduk.

3. Burada bu konuyu inceleyecek yerimiz yok ama Jack aslında Ennis’e göre biraz daha fazla “gey”dir ve bu karakterizasyon oldukça önemlidir. Jack, bir yaşamı ve geleceği paylaşan iki erkeğin hayalini kurar; Ennis yapamaz ya da yapmayacaktır. Jack sonunda başka erkeklerin peşine düşer; Ennis bunu yapmaz. Jack, muhtemelen homofobik şiddetin bir sonucu olarak öldürülür; Ennis öldürülmez. Günün sonunda film, bırakın hemcins ilişkileri, gey kimliğinin olumlu ifadelerine bile fazla yer bırakmaz. Kathleen Chamberlain ve Victoria Somogyi’nin (2006) işaret ettiği gibi, filmin 1963’te başlaması, o dönemde gey erkek topluluğunun kamusal temsilinin yokluğunun doğru bir tasviri olarak okunabilir ama aynı zamanda filmin 1980’lerin ortasında bitmiş olması ve temsil yokluğunda hiçbir değişiklik olmaması, Stonewall sonrası gey erkeklerin ve lezbiyenlerin kamusal yaşama çıkışının tüm tarihini siler ve kırsal yerlerin kuirler için her zaman ve tek tehlikeli yer olduğu hikâyesini farkında olmadan güçlendirir.

4. Film üzerine eleştirel bir bakış açıları seçkisi için bkz. *Intertexts* (Lubbock) dergisinin Güz 2006 ve *Film Quarterly* dergisinin Bahar 2007 sayısı.

doğa söylemlerini nasıl beslediğini açığa çıkarırlar; aslında sapık, kirli ve yozlaşmış olanı, zinde, sağlıklı ve doğal olanın karşısına koyan güçlü bir evrimci anlatı yoluyla bağlantılıdır.

Brokeback Mountain'de devam eden ikinci kuir ekoloji bağlantısı, seks sah-nemizin Brokeback Dağı'nda gerçekleşmesinin hiç de tesadüfi olmamasıdır. Filmin ilerleyen bölümlerinde keşfedeceğimiz gibi, bu uzak mekân bile heteronormatif gözetim olasılığından muaf olmamasına rağmen, Jack ve Ennis'in cinsel ilişkilerini, yola çıktıkları küçük Wyoming kasabasında olanaklı olmayacak şekilde dağlarda araştırabildikleri açıktır. Bu filmde vahşi doğa, geniş bir homoerotik olasılık alanı olarak tasvir edilir; iki dayanıklı erkek özgürce düşüp kalkar; engeli dağlar dışında onları gören yoktur. Arzuları ağaçlarla ve dramatik, karlı zirvelerle çevrili yemyeşil bir nehir vadisinde hem oluşur hem de tamamına erer; vahşi doğa yasak seks için "güvenli" bir yer hâline gelir ve filmin ilerleyen bölümlerinde Jack ile Ennis arasında köhne bir motelde cinsel bir karşılaşma yaşanmasına rağmen, ilişkileri neredeyse tamamen bu uzak noktada devam eder.

Açıkcası, Jack ve Ennis'in erkekliği ile vahşi manzaranın erkekliği arasında ilişkiler vardır; birinin erkekliği diğerinkini teyit eder ve her ikisi, Jack ve Ennis'in eşlerinin ve çocuklarının temsil ettiği klostrofobik ve hadım edici ev mekânlarıyla bariz karşıtlıktan etkilenir.⁵ Ama vahşi alanları heteroseksüel erkeklik performanslarına bağlayan egemen söylemlerin ilginç bir şekilde yıkılması da söz konusudur. Aşağıda tartışacağımız gibi, en azından 20. yüzyılın başlarından bu yana, vahşi alanlar, doğayı –ve avcılık, balıkçılık, tırmanma ve diğer açık hava etkinlikleri kisvesi altında doğaya kişisel hâkimiyet– özgül bir hetero erkekliği canlandırma alanı olarak sunacak şekilde anlaşılmış ve düzenlenmiştir. Özellikle geç 19. yüzyılda, yaban yaşamı koruma hareketlerinin başlangıcına da tanık olan bir dönemde, Kuzey Amerika kentlerinde meydana gelen büyük değişiklikler –birkaçını saymak gerekirse göç, kentlerin büyümesi, sanayileşme, kadınların artan ekonomik bağımsızlığı ve ekonominin girişimci kapitalizmden kurumsal kapitalizme dönüşümü– özellikle seçkin beyaz erkekler için büyük bir toplumsal kaygı yarattı. Bir zamanlar bu erkeklerin hâkimiyetlerinden haklı olarak emin oldukları yerde, şimdi güçleri oldukça radikal bir şekilde sorgulanır oldu ve açık hava uğraşları, seçkin beyaz erkek üstünlüğünü canlandırmanın yeni bir alanı olarak hizmet etmeye başladı. Yine, uzun lafın kısısı, beyaz erkekler, kentli kuir, göçmen ve komünist hayaletine, açıkça Theodore Roose-

5. Hem Jack hem Ennis'in hetero erkek tarz bakımından, özellikle Jack'in ölümünü onaylayan bir kadınla evlenmesine ve Ennis'in kızıyla konuşmaktan korktuğu için bir karavanda yaşamasına neden olan sınıfsal konumlar bakımından *yetersiz derecede* erkektir. Heteroseksüelliğe uygun olmamalarının heteroseksüelliğin doğasını fiilen bozduğunu da düşünürüz: "Doğal" erkeklikleri, vahşi doğada birlikte ifade edilir ve kurumsallaşmış heteroseksüellik açıkça her iki erkeğin boğulduğu (ve Jack'in öldüğü) kadınsılaştırılmış ve doğal olmayan bir alandır. Burada diğer gey pastoral örneklerinde de açıkça görülen kadın düşmanlığının birçok işareti vardır.